

8. Державний архів Запорізької області. – Р. 1. – Оп. 1. – Спр. 1167.
9. Георгиевский Г.Ф. Вопросы жилищного строительства на Украине / Г. Ф. Георгиевский // Хозяйство Украины. – 1928. – № 4. – С. 59 – 70.

Гвоздик В. С., Бондаренко Т. Н. Дискуссия архитекторов относительно будущего соцгорода Юго-Восточной Украины в 1920–1930-е гг.

В статье рассмотрена систематическая и углубленная работа по градостроительству, которая велась в двух основных направлениях. Первым из них было создание новых социалистических городов и рабочих поселков в связи с сооружением крупных предприятий тяжелой индустрии, вторым – реконструкция и дальнейшее развитие старых промышленных центров и исторически сложившихся крупных городов. Исследуются дискуссии основных направлений в градостроительстве Юго-Восточной Украине 1920-1930-х годов, которые были не похожи друг на друга. В 1930 г. в Украине уже существовали сторонники трех основных направлений в градостроительстве: централисты, линейники и россыпные, на которые и был сделан главный акцент в статье.

Ключевые слова: централисты, линейники, россыпные, архитекторы, жилищное строительство.

Gvozdk V. S., Bondarenko T. M. The debate of architects on the future of Sotsgorod of South-Eastern Ukraine in 1920-1930.

The article presents the systematic and profound work on urban development which was carried out in two main directions. The first was the foundation of new socialistic cities and worker's settlements due to the building of big heavy industry factories; the second one was the reconstruction and further development of old industrial centers and big cities historically founded. Discussions on the main directions of urban development of South-Eastern Ukraine in 1920-30th that resemble one another are studied in the article. In 1930 in Ukraine adherents of three main directions of urban development already existed: centralists, linealists and looses, which are emphasized in the article.

Keywords: centralists, linealists, looses, architects, housing construction.

УДК 94(477):323.281]193"Ю.Коцюбинський

М. Д. Мазипчук

ПОСТАТЬ ЮРІЯ КОЦЮБІНСЬКОГО У КОНТЕКСТІ РАДЯНСЬКОЇ РЕПРЕСИВНОЇ ПОЛІТИКИ В 30-х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Аналізується обвинувачення Юрія Коцюбинського в троцькістській діяльності. На основі аналізу архівних джерел висвітлено особливості слідчої справи Ю. Коцюбинського. Проаналізовано протоколи допитів обвинувачених. Подана спроба висвітлити особливості застосування репресивного апарату, щодо партійної верхівки УРСР, на прикладі обвинувачення Ю. Коцюбинського. Простежено зв'язок справ "Контрреволюційної троцькістської терористичної організації" (1935 р.) та "Українського троцькістського центру" з подальшим розвитком репресій на території УРСР.

Ключові слова: троцькіст, Ю. Коцюбинський, обвинувачення, антирадянський, репресії, слідство, спецслужби.

Протягом 30-х років ХХ століття жертвами радянської репресивно-каральної системи стали мільйони людей. Репресії торкнулись усіх прошарків населення, що справило значний вплив на подальшу історію українського суспільства. Тому сучасний етап української історичної науки вирізняється поглибленим дослідженням й осмисленням політичних репресій радянського періоду. Одним з актуальних напрямків дослідження терору тоталітарної доби в Україні залишається вивчення репресій спрямованих проти партійної верхівки УРСР. Висвітлення застосування методів терору щодо більшовицької номенклатури надає змогу відобразити цілі, особливості, практику та характер репресивного апарату на теренах радянської України.

У даній розвідці представлена спроба аналізу слідства та засудження значного державно-партійного діяча УРСР Юрія Коцюбинського.

У радянській історіографії Ю. Коцюбинському була присвячена ціла низка праць. Його постать та відоме прізвище активно використовувались радянською пропагандою. У значній мірі це було зумовлене активною участю в подіях громадянської війни на території України та славою його батька, видатного українського письменника М. Коцюбинського. Як правило, в радянських дослідженнях посилений наголос був зроблений на його діяльності протягом 1917-1920 рр. Постать Ю. Коцюбинського навіть знайшла своє відображення в історичних романах радянського періоду присвячених періоду громадянської війни. У той же час інші проблемні сторінки його участі в державно-політичному житті радянської України замовчувались. Те, що стосувалось троцькістської діяльності та закінчення партійної кар'єри Ю. Коцюбинського, як правило, оминали. Його дружині, О.П. Бош-Коцюбинській, яка в 50-х роках ХХ ст. намагалась з'ясувати долю свого чоловіка, була видана сфальсифікована довідка про його смерть, згідно з якою він помер 11 травня 1938 року, від раку шлунка, коли нібито відбував покарання у засланні [1, арк.293]. Ця довідка була видана за наказом голови військової колегії суду СРСР, генерал-лейтенантом А. Чепцовим у 1954 р. Таким чином, незважаючи на реабілітацію в 1954 р. Ю. Коцюбинського, навіть найближчі родичі не знали про справжній

фінал його життя. Оскільки такі факти суперечили офіційній радянській доктрині. Трагічне завершення долі Ю. Коцюбинського у тоталітарну добу замовчувалось.

Можливості для вивчення репресій 30-х років ХХ ст. та правдивої долі репресованих з'явилися тільки в роки перебудови. Вперше питання про слідчу справу сина відомого письменника підняв Р. Пиріг статтями: "Юрій Коцюбинський: велич і трагізм долі", яка була опублікована 1989 р. в "Літературній Україні" [2] та "Справа Юрія Коцюбинського" [3]. Р. Пиріг відзначав, що вибір репресивними органами Ю. Коцюбинського на роль одного з керівників "українських троцькістів" не був випадковим і був спричинений його зв'язками з Г. П'ятаковим [3, с.322]. Проте лише зі здобуттям незалежності України, розкриттям архівних документів, створились сприятливі умови для більш повного вивчення політичних репресій сталінського періоду. Особливо варто відзначити працю Ю. Шаповала "Україна 20-50 років: сторінки ненаписаної історії" [4]. В якій розглядається діяльність репресивно-каральної системи протягом 20-50-х років ХХ ст. на території України. В тому числі і переслідування колишніх троцькістів. У книзі на основі архівних документів, із залученням широкого фактологічного матеріалу, дано глибоку оцінку особливостям політичних репресій на території України та обвинувачень спрямованих проти "прихованих троцькістів". Ю. Шаповал також відзначає: "що ці та багато інших сторінок біографії Ю. М. Коцюбинського на нашу думку, потребують серйозного переосмислення істориками" [4, с.187]. Також певні особливості процесу над Ю. Коцюбинським та членами його родини зображуються в нарисі О. Кульбицького "Доля дітей Михайла Коцюбинського" [5]. Однак автор занадто ідеалізує постать Ю. Коцюбинського. Також, як справа Юрія Коцюбинського відбилась на його братові та родині досліджував А. Давидюк [6]. Також проблема обвинувачення Юрія Коцюбинського частково висвітлюється в дослідженнях присвячених дослідженню політичних репресій 30-х років.

Юрій Коцюбинський приймав активну участь у встановленні більшовицького ладу та у боротьбі супроти його ворогів. Проте у політичній боротьбі за лідерство у партії в 20-роках, він став на бік прихильників Л. Троцького. Ю. Коцюбинський підтримував зв'язок з партійною опозицією навіть під час перебування на дипломатичній роботі у Варшаві [7, арк.149]. Його приналежність до троцькістської опозиції не могла не привернути увагу спеціальних органів. Постать Ю. Коцюбинського перебувала під наглядом спецслужб ще до початку масових репресій 30-х років. Н. Суровцова у своїх мемуарах згадувала, що в 1925 р., після повернення на Україну, вона була викликана слідчими Державного політичного управління, які їй запропонували стежити за Ю. Коцюбинським, В. Ауссемом та М. Левицьким, колишніми радянськими дипломатами [8, с.202].

У 1933 р. кар'єра Ю. Коцюбинського досягла свого zenіту з призначенням на посаду голови Держплану і заступником голови Раднаркому УРСР. Однак у жовтні 1934 р. в Україні розпочалася боротьба над так званими "прихованими троцькістами" [4, с.181]. Спрямована на засудження партійців, які протягом боротьби всередині партії, хоч якось підтримували погляди Л. Троцького. У зв'язку з троцькістським минулим та значним партійним становищем Ю. Коцюбинському відводилась роль одного з керівників троцькістської організації. Протягом 1934-35 років його було поступово виведено звільнено з посад, виведено з ЦК та виключено з партії. Д. Дорошко у своїй монографії відзначає, що саме засудження Юрія Коцюбинського у 1935 р., знаменувало собою початок репресій проти партійно-державної верхівки УРСР [9, с.336].

У 1988 р. Ф. Коцюбинський, син молодшої дочки М. Коцюбинського, Ірини дав інтерв'ю газеті "Молодь України". У якому він стверджував, що одним з приводів арешту Ю. Коцюбинського був донос Хоми Коцюбинського, брата М. Коцюбинського [10, ст.4].

Обвинувачення Юрія Коцюбинського було сфальсифіковано в руслі боротьби проти колишніх троцькістів в УРСР, яких було звинувачено в дворушництві, шкідництві та в намірах шляхом індивідуального терору знищити провідних державних діячів СРСР. Спочатку Ю. Коцюбинського 3 листопада 1934 р. було звільнено з посади голови Держплану УРСР і виведено зі складу ЦК КП(б)У, за прикриття дворушництва контрреволюціонера та троцькіста Наумова та відкомандировано в розпорядження ЦК ВКП(б) [11, арк.11]. Саме радянські центральні органи повинні були вирішити його долю. У лютому 1935 р. його заарештовують, а вже 20 березня 1935 р. його було виключено з партії, як дворушника [1, арк.297]. Під час допитів Ю. Коцюбинський намагався співпрацювати зі слідством. Він навіть звертався до В. Балицького з запевненнями про визнання троцькістської діяльності протягом 20-років і скаржився, що йому не надають змоги до співпраці зі слідчими. Ю. Коцюбинським були надані свідчення, щодо зв'язків з троцькістським підпіллям під час перебування на дипломатичній роботі у Варшаві. Але слідчі насамперед вимагали зізнання у троцькістській діяльності у 1931-1934 рр. [7, арк.149]. Ці звинувачення Ю. Коцюбинський відкидав. Свою провину він визнав частково, стверджуючи, що з 1930 р. не проводив троцькістської діяльності. Попереднє приховування своєї троцькістської діяльності під час партійних чисток Ю. Коцюбинський кваліфікував, як малодушність. Однак слідчих минуле не цікавило [7, арк.148]. Вся увага на допитах була сконцентрована на свідченнях про 30-ті роки. Було проведено очні ставки Ю. Коцюбинського з І. Фалькевичем, Д. Наумовим-Лекахом, Я. Тун. На яких Коцюбинського було викрито, як активного троцькіста. Д. Наумов-Леках, який на очних ставках в 1935 р. викривав троцькістську діяльність Ю. Коцюбинського, у 1937 р. на допитах заявив, що його свідчення, щодо Ю. Коцюбинського в 1935 р. були неправдивими [1, арк.277].

Ю. Коцюбинському було пред'явлено звинувачення у тому, що він проводив контрреволюційну діяльність, створив троцькістські осередки в ряді міст, сприяв концентруванню троцькістського активу в Держплані, шкідництві. У травні 1935 р. Ю. Коцюбинського було засуджено особливою нарадою при НКВД СРСР, як керівника "Контрреволюційної троцькістської організації". Згідно з вироком він повинен був

перебувати 5 років у засланні в селищі Каргасок Західно-Сибірського краю. 27 травня 1936 р. покарання стає суворішим, його постановою особливої наради направляють у виправно-трудоий табір [4,с.193].

Незважаючи на засудження Ю. Коцюбинського, спеціальні органи продовжували накопичувати матеріал про його "контрреволюційну діяльність". Наприкінці 1935 р. прізвище Ю. Коцюбинського з'являється в свідченнях О. Левицької, дружини М. Левицького - радянського дипломата та партійного діяча. Згідно з її свідченнями Ю. Коцюбинський сприяв переправленню українського націоналістичного елемента на територію радянської України [12, арк.165]. Проте Ю. Коцюбинського, який працюючи в радянських представництвах, проводив роботу по розкладу та дискредитації української національної еміграції, важко запідозрити у співпраці з прихильниками національного руху.

У 1936 р. було надано новий поштовх репресіям проти партійних функціонерів, які були помічені в минулому в "троцькістських поглядах". У січня 1936 р. НКВС СРСР викрив так званий "Паралельний антирадянський центр" під керівництвом Г. П'ятова, який був нібито утворений на випадок провалу "Антирадянського об'єднаного троцькістсько-зінов'євського центру". Розвиваючи справу боротьби з колишніми троцькістами НКВС не могло оминути Україну. На території УРСР було віднайдено філію "паралельного центру", утворену нібито з ініціативи Г. П'ятова. Слідству необхідно було віднайти осіб, які б підходили на роль керівників потужної троцькістської організації. На це місце ідеально підходив Юрія Коцюбинський: відомий партійний діяч, активний троцькіст у минулому і засуджений за контрреволюційну діяльність в 1935 р. Варто ще згадати про дружні стосунки з Г. П'ятовим. Ю. Коцюбинський був одружений на дочці Є. Бош, колишньої дружини Г. П'ятова.

5 жовтня 1936 р. Ю. Коцюбинський, у зв'язку з новими отриманими свідченнями від М. Голубенка та В. Логінова, був повторно заарештований і доставлений з місця заслання в м. Київ [1, арк.295]. Вже 7 жовтня йому було пред'явлено звинувачення у керівництві "контрреволюційною троцькістською-терористичною організацією [4,с.194]

Г. П'ятов на перших допитах заперечував свідчення В. Логінова та М. Голубенка [7,арк.1]. Однак з часом підтвердив "звинувачення", які йому висувались. У справі Ю. Коцюбинського загалом багато суперечностей. Звинувачення, які висувались без сумніву можна назвати вигадками працівників НКВС. Варто відзначити, що свідчення М. Голубенка та В. Логінова часто суперечили один одному та неодноразово змінювалися. Наприклад 29 липня 1936 р. на допиті М. Голубенко стверджував, що в 1932 р. на території України Ю. Коцюбинським був створений "троцькістський центр", який підпорядковувався йому особисто [1, арк.133]. Проте вже на допиті 22 серпня 1936 р. М. Голубенко визнає, що він входив до "троцькістського центру" в Україні, який був створений в 1932 р. за ініціативою Г. П'ятова [1, арк.166]. На чолі якого знаходився "тріумвірат" у складі: Ю. Коцюбинського, М. Голубенка, В. Логінова.

На допитах у жовтні 1937 р. арештований повністю визнавав свою провину у створенні троцькістського центру на Україні, який здійснював контрреволюційну та шкідницьку діяльність в промисловості, сільському господарстві, сфері культури та ставив собі за мету вбивства В. Балицького, П. Постишева та С. Косіора. Це зізнання різко суперечило свідченням Ю. Коцюбинського протягом слідства 1934-1935 рр.. У яких він категорично заперечував свою троцькістську діяльність у 30-роках. Визнаючи лише свою приналежність до троцькістської опозиції протягом 20-х р. ХХ ст. При цьому Д. Наумов-Леках зазначав, що свідчення у контрреволюційній діяльності, які проти нього давав Ю. Коцюбинський є неправдивими і зумовлені бажанням помститись. Оскільки у 1935 р. сам Д. Наумов-Леках дав неправдиві свідчення про Ю. Коцюбинського [1, арк.277]. 25 липня 1937 р. В. Юринець свідчив, що мав пряме завдання від слідчого Б. Козельського давати свідчення проти Ю. Коцюбинського [1, арк.298].

Згідно із звинуваченням справа "українського троцькістського центру" мала свої особливості. Специфіка українських реалій зумовила звинувачення троцькістської організації в активній співпраці з різними контрреволюційними організаціями, насамперед з "українськими націоналістами" та прихильниками "правого ухилу" на Україні. Згідно із звинуваченням "троцькістський центр" за активної участі Юрія Коцюбинського протягом 1932-34 рр. провів активну підготовку бойових груп в ряді міст України, які мали за мету вбивство провідних діячів КП(б)У. При чому підготовка терористичних актів повинна була здійснюватись за активної участі українських націоналістів [1, арк.284]. І в "троцькістському центрі" саме Юрій Коцюбинський "відповідав" за співпрацю з українськими націоналістами. За свідченнями М. Логінова: "Коцюбинський надавав ісключительное значение роли в терроре украинским националистами" [1, арк.79]. Ю. Коцюбинський дав свідчення, що ним був встановлений зв'язок з групою націоналістів-боротьбистів, які мали в своєму розпорядженні добре підготовлені терористичні групи [1,арк.64]. При чому зазначалось, що український підпільний націоналістичний центр підтримує зв'язки з О. Шумським та М. Полозом, які перебуваючи в РСФСР, продовжують керувати українським контрреволюційним рухом [1, арк.245]. В. Логінов та М. Голубенко свідчили, що вони були проти блоку з українськими націоналістами, вважаючи, що це дискредитує їх організацію. Також Ю. Коцюбинський зізнався, що також через нього здійснювався зв'язок з представниками "правого ухилу" на території України, яких очолював С. Минаєв, заступник голови Держплану УРСР [1, арк.343]. Так згідно з обвинуваченням навколо "троцькістського центру" об'єднувались всі антипартійні угруповання для боротьби з керівництвом партії, за що відповідав Ю. Коцюбинський.

Таким чином неправдиві свідчення Ю. Коцюбинського, М. Голубенка та В. Логінова були використані більшовицькою владою супроти колишніх боротьбистів. Ці свідчення про блок троцькістської організації з націоналістами були використані у серпні 1937 р. у "справі колишніх боротьбистів". Зі слів В. Логінова, Ю. Коцюбинський назвав основними керівниками націоналістичного центру А. Хвилю, Речицького,

Ю. Озерського, А. Приходько, О. Полоцького, В. Сірка [1, арк.250]. Також Ю. Коцюбинський у 1936 р. надав свідчення, які викривали "троцькістську діяльність" В. Примакова [13, ст.108]

Процес проходив на закритому судовому засіданні військової колегії Верховного Суду СРСР під головуванням В. Ульріха 8 березня 1937 р. Судове засідання тривало з 18:50 до 19:05, всього 15 хвилин. Обвинувачений визнав себе винним у звинуваченнях, які йому інкримінувались. Ю. Коцюбинський був засуджений до вищої міри покарання, без права оскарження з конфіскацією всього приватного майна. Хоча судовий процес проходив 8 березня, згідно з тодішніми нормами списки заарештованих високопосадовців затверджувались Сталіним або його соратниками членами Політбюро. А згідно зі "сталінськими списками" фактичний вирок Ю. Коцюбинському було винесено вже 27 лютого 1937 р. ще до судового засідання [14].

Із засудженням Юрія Коцюбинського репресії зачепили практично всю його родину. Його молодшого брата Романа Михайловича спочатку було звільнено від обов'язків директора музею М. М. Коцюбинського. Р. Коцюбинський у листі до В. Затонського, від 10.11.1934 р., навіть засудив контрреволюційну діяльність свого старшого брата [15, с.334]. І прохав направити його на роботу на якій він зможе довести свою партійну вірність. До 1936 р. НКВС залишило його в спокої. Але вже 12 грудня 1936 р. його знову заарештовують. 27 вересня 1937 р. він був розстріляний за звинуваченням у керівництві підпільною троцькістською організацією [6, ст.369]. Також була заарештована і дружина останнього – О. Писаржевська, якій проте вдалося вийти на свободу в лютому 1938 р. Дружину Ольгу Петрівну Бош Коцюбинську, дочку відомої більшовицької діячки Є. Бош, було засуджено на 5 років виправно-трудоного табору, згодом додано ще 5. Всього вона провела на Колимі 8 років [5, ст.21]. У радянській каральній системі широко використовувався принцип колективної відповідальності, щодо родичів "ворогів народу".

Також слідча справа Юрія Коцюбинського значно вплинула на вище партійне середовище УРСР. 10 березня 1937 р. був засуджений Ф.Корічонер, один із засновників комуністичної партії Австрії, який на момент арешту працював в Україні. Його було звинувачено у співпраці з М. Левицьким та Ю. Коцюбинським, щодо сприяння українським націоналістам та фракційній діяльності в середовищі комуністичної партії Австрії [12, арк.286]. Через 9 днів після розстрілу Ю. Коцюбинського, В. Балицький виступаючи на пленумі відзначив, що однією з його помилок є запізніле викриття троцькістського центру. Що повне викриття троцькістської діяльності Ю. Коцюбинського та його спільників органи повинні були здійснити ще в 1935р. [16, ст.173]. Уже літом 1937 р. В. Балицький був звинувачений у тому, що він навмисне призвів до того, що арешт Ю. Коцюбинського не дав ніяких серйозних наслідків, щодо розгрому троцькістського та націоналістичного підпілля [7, арк.74]. Свідчення Ю. Коцюбинського будуть використані проти таких відомих партійних діячів, як А. Хвиля, П. Любченко, О. Триліський, П. Порайко та ін. 15 серпня 1937 р. нарком внутрішніх справ УРСР І.М. Леплевський просив санкціонувати арешт А. Хвилі, який викривався свідченнями в тому числі і Ю. Коцюбинського [13, ст. 366].

Особа Ю. Коцюбинського привернула увагу спецслужб, ще до початку масових репресій серед партійної верхівки, через політичні причини. Участь в партійній боротьбі в 20-х роках на стороні троцькістської опозиції в певній мірі "заплямувала" його партійну біографію. В 30- роках радянська репресивна система розпочала знищення всіх суперників(реальних і потенційних) тоталітарному режиму Й. Сталіна. Під час слідства 1936 р. під тиском з Ю. Коцюбинського були добуті неправдиві свідчення про осіб, які обіймали керівні посади в партійно-державній структурі УРСР. Згідно з обвинуваченнями Ю. Коцюбинський викривався, як активний троцькіст, ініціатор створення контрреволюційної терористичної організації. Однак згодом під слідством опинились і самі виконавці фальсифікації обвинувачення. Обвинувачення Ю. Коцюбинського було результатом фальсифікацій збоку органів НКВС та вищих партійних функціонерів. Яким в розпал боротьби з "троцькістами" необхідно було поставити на чолі вигаданого "антирадянського центру" партійного діяча з відомим прізвиськом.

Джерела та література

1. Центральний державний архів громадських об'єднань (далі ЦДАГО) – Ф.263 – Оп.1 – Спр. 38485. – Т.1.
2. Пиріг Р. Юрій Коцюбинський: велич і трагізм долі / Р. Пиріг // Сторінки політичної історії України. – К.: Укрвизполіграф, 1990. – С.429-432.
3. Пиріг Р. "Справа" Юрія Коцюбинського / Р. Пиріг // Маршрутами історії. – К.: Політвидав України, 1990. – С. 318-328.
4. Шаповал Ю. Україна 20-х – 50-х років: сторінки ненаписаної історії / Ю. Шаповал. – К.: Наукова думка 1993. – 349 с.
5. Кульбицький О. Доля дітей Михайла Коцюбинського / О. Кульбицький. – Чернігів.: Чернігівська ОУНБ ім. В. Г. Короленка. – 56 с.
6. Давидюк А. Як одвітив брат за брата: маловідомі сторінки з життя родини Коцюбинських у радянські часи / А. Давидюк // 3 арх. ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1995. – № 1/2. – С. 366-371.
7. ЦДАГО. – Ф.263. – Оп.1. – Спр.38485. – Т.5.
8. Суровцова Н. Спогади / Н. Суровцова. – К.: Видавництво О. Теліги, 1996. – 431 с.
9. Дорошко М. Номенклатура: керівна верхівка радянської України / М. Дорошко. – К.: Ніка, 2012. – 367 с.
10. Вони живуть і після нас [інтерв'ю Ф. Коцюбинського про сім'ю Коцюбинських] // Молодь України. – 1988. – №130. – С.4.
11. ЦДАГО. – Ф.1. – Оп.1. – Спр.455.
12. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі ГДА СБУ) – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 67825. – Т. 3.
13. Хаустов В., Самуэльсон Л. Сталин, НКВД и репрессии / В. Хаустов, Л. Самуэльсон. – М. РОССПЭН, 2010. – 420 с.
14. "Сталинские расстрельные списки". Режим доступу: <http://stalin.memo.ru/spiski/pg01009.htm>
15. Складенко Д. Ю. Коцюбинський – дипломат, державний діяч / Д. Складенко // Історія України: маловідомі імена, події, факти. – К.: Рідний край, 1996 – с.316-341
16. Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В./Ю. Шаповал, В. Пристайко, В. Золотарьов – К.: Абрис, 1997. – 608 с.

Мазипчук М. Д. Фигура Юрия Коцюбинского в контексте советской репрессивной политики в 30-х годах XX века.

Анализируется обвинение Юрия Коцюбинского в троцкистской деятельности. На основе анализа архивных источников освещены особенности следственного дела Ю. Коцюбинского. Проанализированы протоколы допросов обвиняемых. Дана попытка осветить особенности применения репрессивного аппарата к партийной верхушке УССР, на примере обвинения Ю. Коцюбинского. Прослежена связь следственных дел “Контрреволюционной троцкистской террористической организации” (1935 г.) и “Украинского троцкистского центра” с последующим развитием репрессий на территории УССР.

Ключевые слова: троцкист, Ю.М. Коцюбинский, обвинения, антисоветский, репрессии, следствие, спецслужбы.

Mazipchuk M. D. Person of Yuri Kotsyubynsky in the context of the Soviet repressive policy in the 30s of XX century.

The prosecution of Yuri Kotsyubynsky in Trotskyist activities is analyzed. Particular of the investigation file of Yu. Kotsyubynsky are highlighted based on the analysis of archival sources. Interrogation protocols of the accused are analyzed. The submitted an attempt to highlight the features of application of the repressive apparatus, regarding the party leadership of the USSR, for example, charges Yu. Kotsyubynsky. The connection of the case of “Counter revolutionary trotskyist terrorist organization”(1935) and “Ukrainian trotskyist center” the further development of repression on the territory of the USSR is displayed.

Keywords: trotskyist, Yu.M. Kotsyubynsky, accusations, anti-soviet, repressions, investigation, special services, trotskyism.

УДК 94(477)“1930”

М. С. Вороніна

П. АНГЕЛІНА, М. ДЕМЧЕНКО ТА ІН.: УКРАЇНСЬКА ЕЛІТА 1930–х ЧИ НІ?

Стаття присвячена жінкам у стахановському русі в УСРР в 1930-ті роки. У першу чергу авторку цікавила гендерна складова даної проблематики: які галузі народного господарства були найсприятливішими саме для жіночого “зіркового” ударництва (фемінні чи маскулінні). Який взаємозв'язок між ліквідацією жінвідділів та презентацією жіноцтва в стахановському русі. Основною метою статті є аналіз світоглядного парадоксу в житті особистостей, які за успіхи в професії отримували можливість зробити кар'єру партійного функціонера.

Ключові слова: гендер, фемінні, маскулінні, стахановський рух, ударництво.

Більше двадцяти років в українській історіографії “пізнавальний фокус... зміщений із самоусвідомлення внутрішніх підстав на сублимацію соціокультурних комплексів через упереджену критику зовнішніх поглядів на світову й українську історію з одночасним створенням їм україноцентристських альтернатив” [1, с. 2], насправді, К.В.Кислюк стверджував це щодо української історіософії, але на нашу думку, дана фраза абсолютно характеризує і реалії сучасної історичної науки. Уже давно слід усвідомити власну самостійність і незалежність і саме з цих позицій вивчати “суто радянські” теми нашої історії. Тим більше, що “стахановський рух” розпочався саме на українській території, і найвідоміші стахановки в сільському господарстві також.

Фігура Марії Демченко залишилась масштабу республіки та СРСР, у англомовній історіографії її презентує лише Ш.Фіцпатрік та й ще суттєво помиляється, бо називає її комбайнером цукрового колгоспу [2, с.307]. Паша Ангеліна, безперечно, постать світового масштабу, і таке враження, що не згадати її для іноземних дослідників в своїх працях є поганим тоном [3, с.93]. На наших теренах дана проблематика для науковців поки не актуальна, але популярна серед пересічних українців, про що свідчить велика кількість посилань на електронні ресурси і “передрук” статті, що була опублікована у виданні затвердженому ВАК, в інтернет-газеті [4]. Мета даної роботи – проаналізувати гендерно-ментальні аспекти історії УСРР 30-х років ХХ століття й стахановського руху, зокрема.

Досліджуване явище не було кардинально новим у СРСР. Перша п'ятирічка 1928-1932 років розпочалася з вирішення інших “проблем” і результативність праці будівельників та робітників ще мало кого хвилювала за умов існування великої армії безробітних – екстенсивний шлях був пріоритетним. Щодо жіночого безробіття, то в достатньо промислово розвинутому Миколаївському окрузі до початку 1930 року воно мало застійний характер [5, арк.2], скоріш за все через суттєву маскулінізацію, та саме розвиток важкої промисловості й був головною метою індустріалізації. Втім світова криза і відповідно проблеми з інвестиціями переорієнтували пріоритети. “24 січня 1930 р. ЦК ВКП(б) звернувся до всіх трудящих з закликком достроково виконати план першої п'ятирічки і схвалив рішення ВЦРПС і ЦК ВЛКСМ про ленінський набір ударних бригад...Уже в квітні 1930 р. на Україні нараховувалося 300 тис ударників” [6, с.158], які були організовані до шостих роковин з дня смерті В.І.Леніна. До цього “ленінським набором” називали прийняття до партії, але пересічних громадян не надто цікавили перспективи вступу, до речі, показники вступу жінок навіть в ці “пільгові набори” за надто спрощеною процедурою все одно були катастрофічно низькі.